

Asia: VN/335/2019

Vesilain tarkistaminen; työryhmän mietintö

Lausunnonantajan lausunto

Voitte kirjoittaa lausuntonne alla olevaan tekstikenttään

Pienvesivoimayhdistys ry kiittää mahdollisuudesta antaa lausunto liittyen vesilain muutosesitykseen (Viite - asianumero: VN/335/2019).

Johdanto:

Pienvesivoiman merkitys osana energiantuotantojärjestelmäämme on kansantaloudellisesti kiistaton. Pienvesivoima tuottaa noin 1.0 TWh edestä kotimaista, hiilidioksidivapaata sähköenergiaa, tuotannon arvon ollessa noin 200 M€ vuoden 2022 sähköenergian Spot markkinahinnan ja päästöoikeuksien arvon kautta laskettuna. Historiallisesti pienvesivoiman merkitys on ollut täysin keskeinen yhteiskuntamme teollistumisessa.

Ns. nollavelvoitelaitokset tuottavat usein sähköenergiaa paikallisesti myös voimalaitoksen yhteydessä toimivalle muulle yritystoiminnalle. Tällä on yritystoiminnan kannattavuuden kannalta positiivinen vaikutus ja mikä näin ollen parantaa kyseisten yritysten kilpailukykyä ja mahdollisuutta luoda pysyviä teollisia työpaikkoja - jotka sijaitsevat pääsääntöisesti haja-asutusalueilla. Niiden taloudellinen merkitys omistajalleen on merkittävä, mutta uudet lisärasitteet vesittävät helposti toiminnan taloudellisen mielekkyyden.

Toimivat laitokset parantavat osaltaan alueellista huoltovarmuutta ja ovat usein myös kulttuurihistoriallisesti merkittäviä kohteita, joita ylläpidetään voimalaitostoiminnan tuotoilla toteuttaen samalla perustuslakimme 20§ periaatteita kulttuurihistorian vaalimisesta. Esitetty lakiehdotus tuo mukanaan merkittävän taloudellisen riskin laitosten toiminnan pitkäjänteiseen

suunnitteluun ja näin ollen se käytännössä tulee estämään korjaus- ja uusintainvestoinnit. Yksityisoikeudellisiin sopimuksiin perustuvat jo toteutetut kalataloudelliset kunnostukset tulee ottaa huomioon mahdollisessa lakiuudistuksessa.

Edellinen vesilain uudistus astui voimaan 1.1.2012 - eli nykyinen lainsäädäntö on varsin uusi.

On huomioitava että vesivoimatuotanto on erittäin pääomavaltaista toimintaa ja toimijoiden täytyy luottaa investointeja tehdessä lainsäädännön ennakoitavuuteen ja pitkäjänteisyyteen. Vesivoima ei myöskään ole tällä hetkellä Suomessa valtion tuki-instrumenttien piiriin kuuluvien energiatuotantomuotojen joukossa eli investoinnit vesivoimaan tehdään laitosten omistajien toimesta täysin markkinaehtoisesti.

Lausunto yksityiskohtaisine perusteluineen:

Pienvesivoimayhdistys ry pitää esitettyä lakiluonnosta rakenteeltaan puutteellisena ja hyvin tulkinnanvaraisena. Vastustamme esitettyä lakiehdotusta. Perustelut:

1. Esitetty lakiluonnos on hyvin häiritsevästi ristiriidassa perustuslain 15§ kanssa (omaisuuden suoja) sekä 18§ (elinkeinon harjoittamisen vapaus) kanssa.

1.a Yleisenä - erittäin huolestuttavana huomiona - pidämme sitä, ettei omaisuudensuojaan ja perustuslaillisiin seikkoihin eikä lain selkeyteen, tarkkarajaisuuteen ja oikeusvarmuuteen ole mielestämme kiinnitetty lainvalmistelussa ja sen perusteluissa syvällistä huomiota.

1.b Luvan haltijalle tahi sille, kenen elantoon tai liiketalouteen mahdollinen uusi jälkikäteen asetettu velvoite vaikuttaa, tulee olla lähtökohtaisesti oikeus saada täysimääräinen korvaus haitasta ja menetyksestä. Tämä ei lakiluonnoksen pohjalta toteudu.

1.c Direktiivien, kuten 2000/60/EY, kansallisen implementointi ei ole syy sivuuttaa sitä, mitä perustuslaissa on määrätty, on kuultava perustuslakia.

1.d On oletettavissa – mikäli lakiesitys viedään esitetyssä muodossa läpi – ns. 0-velvoitelaitoksille asetetaan 1. vaiheessa kalatalousmaksu johtuen sen vaatimasta kevyestä hallinnollisesta prosessista. 2. vaiheessa kalatalousmaksu voidaan muutaman vuoden kuluttua muuttaa kalatien

rakentamisvelvoitteeksi nykyisen vesilain 3:22§ mukaisesti. Kalaporrasvelvoite / kalatien rakentamisvelvoite puolestaan johtaa monessa tapauksessa täysin kestävämpään taloudelliseen rasiitteeseen pienvoimalaitoksen omistajalle, mikäli kalatien kustannukset jäävät pääasiallisesti yrityksen kustannettavaksi, johtaen yrityksen konkurssiin.

2. Esitetty lakiluonnos ei mielestämme poista sitä virtavesien perusongelmaa, jota varten lakiehdotus on hallitusohjelman mukaisesti hallituksen määräyksestä laadittu.

2.a Lakia sovelletaan vain 0-velvoitteen omaaviin vesivoimalaitoksiin. Mikäli kyseinen kohde sijaitsee esim. vaellusesteiden välissä, mahdollistaa laki uuden rasiitteen asettamisen laitokselle, vaikka sillä ei ole käytännön merkitystä luonnonvaraisten vaelluskalakantojen elpymiselle mainitussa vesistössä koska muille, lukumääräisesti paljon suuremmalle vaellusestemäärälle, säännöstelypatojen yms. muodossa ei aseteta mitään uusia velvoitteita. Minkä tahansa yksittäisen vaelluskalakantojen ennallistamistoimenpiteen mielekkyys on kyseenalainen mikäli vesistössä oleva yksittäinen kohde itsessään ei ratkaise virtavesistön tai sen osan perusongelmaa vaelluskalakantojen osalta. Vesilakityöryhmä on lakialoitetta laatiessaan kuullut asiantuntijana mm. Luonnonvarakeskusta. Luonnonvarakeskuksen kannassa korostuu luotettavan tiedon puute siitä, mitkä ovat oikeita ja toimivia ratkaisuja päätettäessä keinoja, miten luonnonvaraisen vaelluskalakannan elinolosuhteita on mahdollista parantaa.

2.b. Laki ei kohdistaa velvoitteita aiheuttamisperiaatteen mukaisesti tasapuolisesti.

Lakiehdotuksen mukaan (HE s. 4) vaellusesteiden kokonaismäärä arvioidaan useisiin tuhansiin, joista vesivoimalaitokset muodostavat vain osan. Jo pelkästään säännöstelypato- ja siltarumpuesteitä arvioidaan olevan kymmenkertainen määrä voimalaitospatoihin verrattuna (HE s. 26). Esteiden lisäksi virtavesiä ovat heikentäneet mm koskien perkaukset uittokäyttöön, jätevesien kuormitukset, veden patoaminen maatalouden ja vedenoton käyttöön, säännöstelymääräykset muuhun kuin voimalaitoskäyttöön sekä liikakalastus. Laki ei huomioi näitä muita vaellusesteitä ja muita vesistöjen tilaa heikentäneitä toimia, eikä näin ollen tule asettamaan niille mitään velvoitteita.

2.c Lakiesityksessä käytetty termi ”kalakanta” tulisi korvata termillä ”luonnonvarainen kansallinen vaelluskalakanta” toimeksiannon mukaiseksi. Esityksen perustelut ovat nyt terminologisesti ristiriitaisia, puhutaan samasta asiasta termeillä ”kalakanta vs. vaelluskalakanta vs. luonnonvarainen vaelluskalakanta vs. kansallinen vaelluskalakanta” aiheuttaen merkittävää epäselvyyttä mahdollisen nyt ehdotetun lain tulkinnassa:

Lakitekstin tarkoitus lienee ollut huomioida erityisesti luonnonvaraiset kansalliset vaelluskalat - hallituksen toimeksiannon mukaisesti, mutta vaelluskalakantojen sijasta tekstissä käytetään termiä "kalakanta" joka siis viittaa mihin tahansa vesistöissä elävään kalapopulaatioon ja näin ollen voisi mahdollistaa lisävelvoitteen asettamisen mille tahansa nykyiselle 0-velvoite laitokselle huolimatta sitä parantaako velvoite vesistön tosiasiallista tilaa kansallisten luonnonvaraisten vaelluskalojen osalta vai ei.

3. Lainsäädäntövallan siirto

3.a. Pidämme lakiesityksen erittäin suurena heikkoutena sitä, kuinka laajan määrittely- ja päätösvallan lain todellisesta sisällöstä nyt esillä olevalla lakiluonnoksella siirretään lainsäätäjältä viranomaisille päätettäväksi ja eri muutosoikeusasteille ratkaistavaksi.

3.b. Ehdotetun laajan harkintavallan siirtäminen lain sisällön määrittämisestä aluehallintovirastoille ratkaistavaksi tarkoittaa mielestämme lainsäädäntövallan tosiasiallista siirtämistä pois lainsäädäntävallalta eikä vallan kolmijako-oppi toteudu.

3.c. Päätöksissä viranomaiset voivat tulkita lakia ja määrätä velvoitteita hyvin poikkeavasti voimalaitosten välillä sen mukaan, mitä yksittäinen viranomainen pitää lain toteuttamisen kannalta hyvänä. Tällöin tyypillisesti heikommassa asemassa olevan luvanhaltijan oikeuksia ei huomioida samassa suhteessa ja oikeussuoja ei toteudu. Lisäksi ratkaisut velvoitteista ja lunastuskäytännöistä eriytyvät alueellisten aluehallintovirastojen välillä johtaen epätasa-arvoiseen asemaan luvanhaltijoiden välillä voimalaitoksen sijainnin mukaan. Ehdotettu lakiuudistus tulee lisäämään muutoksenhakua eri oikeusasteissa

4. Lunastusoikeuden laajuus on epäselvä

4.a. Lunastuspykälässä 13b§ annetaan kalatalousviranomaiselle oikeus vesivoimalaitoksen lunastukseen. Pykälässä määritellään lunastuksenkohteeksi vesivoimalaitos mutta ei sitä, mihin asti lunastusoikeus ulottuu pakkolunastustilanteessa.

4.b. Luvanhaltijalla tulee olla oikeus vaikuttaa lunastettavaan kokonaisuuteen ja vaatia lunastusta siten, ettei luvanhaltijalle jää valtion lunastusoikeuden käyttämisen jälkeen mitään velvoitteita.

4.c. Myös luvanhaltijalla tulee olla oikeus vaatia lunastusta.

4.d. Luvanhaltijalla tulee olla oikeus vaatia täyttä korvausta lunastuksesta aiheutuvista kuluista ja menetyksistä, jotka koskevat mm. kiinteää, irtainta ja liiketaloudellista omaisuutta sekä aineellista että aineetonta oikeutta. Myös sillä, jonka omaisuutta tai elinkeinoa lunastus haittaa tai heikentää, on vastaavasti oltava oikeus täyteen korvaukseen.

(Pienten voimalaitosten kohdalla saattaa voimalaitoskiinteistöllä sijaita voimalaitoksen omistajan kotitalo tai voimalaitostoimintaan kytkeytyy muuta liiketoimintaa kuten myllytoimintaa. Lunastuksen jälkeen kotitalossa ei välttämättä voi enää asua eikä myllytoimintaa tai muuta elinkeinotoimintaa harjoittaa. On kohtuutonta, mikäli luvanhaltijalla - tai sen kenen oikeuteen lunastus vaikeuttaa - ei olisi oikeutta vaatia lunastusta ja saada täyttä korvausta kodista ja myllystä, mikäli viranomaisen käyttäisi lunastusoikeutta)

4.e. Voimalaitoksen omistajalla saattaa myös olla yksityisoikeudellisia sopimuksia kuten pankkilaina, määräaikainen sähköntoimitussopimus kolmannelle osapuolelle tai tievelvoiteoikeus voimalaitoskiinteistön ja patosillan läpi sekä voimalaitosyhtiön lakisääteiset tehtävät. Myös tällaiset velvoitteet tulee valtion lunastustilanteessa ratkaista siten, ettei voimalaitoksen omistajalle jää lunastuksen jälkeen velvoitteita.

Yhteenveto

Esitämme kysymyksen onko esitetty lakiuudistus tieteellisesti perusteltu, oikean suhtainen ja taloudellisesti mahdollinen? Mielestämme ei ole. Jo asetetulle ja lainvoimaiselle vesiluvulle (O-velvoitelaitokset) jälkikäteen määrättävät lisärasitteet ilman niiden tosiasiallista täysmääräistä rahallista kompensointia luvan haltijalle ovat vahvasti perustuslakimme 15§ mukaista omaisuuden suoja ja 18§ elinkeinon harjoittamisen vapautta loukkaavia.

Mietinnöstä vesilain muuttamiseksi voi saada virheellisen kuvan siitä, että lakiluonnoksessa säädetään vain täydentäviä pykäläiä, joilla voidaan asettaa yksi uusi velvoite luvan haltijalle. On syytä korostaa, että mahdollisen toimeenpantavan velvoitteen vaikutukset voivat olla hyvinkin laajat aina luvanhaltijan elinkeinotoiminnasta, vesistön merkittäviin hydrologisiin muutoksiin sekä tulvariskien hallintaan ja vesistön virkistyskäytön kaventumiseen.

Pienvesivoimayhdistyksen näkökantana esitetty lakiluonnos tulee käsitellä ja muotoilla uudelleen ja määrittää / laatia lakiteksti siten, että luvanhaltijoiden tosiasiallinen asema lain ja virkamieskoneiston edessä on yksiselitteinen ja turvattu. Uuden, jälkikäteen asetetun velvoitteen johdosta, tulee lähteä siitä, että viranomaisen tulee toteuttaa velvoite tai vaihtoehtoisesti rahoittaa

velvoitteen toteuttaminen sekä kompensoida velvoitteesta aiheutuneet muut haitat, kuten tuotannon menetykset, luvan haltijalle täysmääräisesti. 0-velvoitelaitosta ei voi yksin velvoittaa kantamaan vastuuta siitä, että vaelluskalakantojen elinolosuhteiden heikentyminen on osa yleisempää luonnon monimuotoisuuden köyhtymiskehitystä ja altistumista ilmaston muutokselle.

Pienvesivoimayhdistys kannustaa kohdentamaan tämänhetkiset valtiomme rajalliset resurssit vain sellaisiin kohteisiin, jotka ovat tutkimustiedon valossa hyvin merkityksellisiä virtavesistöjen vaelluskalakantojen kannalta – siten, että luvanhaltijoiden tosiasiallinen asema toteutuu perustuslain 15§ ja 18§ mukaan ja toisaalta siten, että toteutamme sitä mitä perustuslakimme 20§ velvoittaa sekä luonnon monimuotoisuuden että kulttuurihistorian vaalimisien osalta.

Kannustamme myös harkitsemaan lakiesityksen perustelujen sivuilla 28-30 esitetyn ”Ruotsin mallin” tapaisen tai vastaavan menettelyn soveltamista ja toteuttamista - määrittämällä riittävän pitkä siirtymäaika sekä järjestetään rahoitusinstrumentti ennallistamishankkeille siten, että toimijat selviävät asetetuista velvoitteista. Näillä toimenpiteillä päästäisiin yksinkertaisempaan toimintatapaan ja nopeutettaisiin uuden velvoitteen toteuttamista sekä parannettaisiin luvanhaltijoiden asemaa ja oikeusturvaa sekä vähennettäisiin nähtävissä olevaa kuormitusta oikeuslaitokselle.

Helsingissä 30.5.2023

Pienvesivoimayhdistys ry

Asko Parviainen, hallituksen pj.

Hallitus

Parviainen Asko
Pienvesivoimayhdistys ry.